

TANTÁRGYI TEMATIKA
Kéziratismeret, kéziratolvasás, paleográfia ea.

Tárgyfelelős: Dr. Tasi Réka	
Javasolt félév: ős	Előfeltétel: nincs
Óraszám/hét: 2	Számonkérés módja (a/gy/k/b): kollokvium (A teljesítés követelményeit lásd alább a <i>Félévközi számonkérés módja és értékelése</i> pontnál.)
Kreditpont: 6	
Tantárgyi egység feladata és célja: Az Irodalomtudományi Doktori Iskola képzési és kutatási szinergiáját szövegtudományi (filológiai és textológiai) orientációja biztosítja. A szövegtörténet és a filológiai szövegkritika kiindulópontját biztosítja a paleográfia, valamint minden olyan ismeret, amely a kéziratok források széleskörű vizsgálatát teszi lehetővé. A jelen kurzus a kéziratok források széleskörű megismerésének eszközeit biztosítja a hallgató számára: elsősorban középkori és kora újkor fókusszal.	
Tantárgyi egység tematikus leírása 14 heti bontásban: 1. Tájékoztató a követelményekről, a tematikáról, a szakirodalomról, a számonkérés módjáról és az órák menetéről 2–3. Bevezetés a paleográfiába. Az írástörténet alapfogalmai 4. Kéziratok és irattípusok 5. A középkori kódex. Kodikológia 6–7. A középkori magyarországi kéziratok kultúra 8–9. A kora újkor kéziratok kultúra 10. Kéziratkezelés a magyar közgyűjteményekhez 11. Az új- és legújabb kori irodalmi kéziratok problémái 12–13. Kéziratkiadás: alapelvek; segédkönyvek; forráskiadások 14. Összefoglalás, felmerülő kérdések megbeszélése	
Félévközi számonkérés módja és értékelése (prezentáció, zárthelyi dolgozat, szemináriumi dolgozat beadása stb.): A félévközi számonkérés módját és értékelését a félév kezdetekor a tantárgyi egység oktatója határozza meg.	
Gyakorlati jegy/kollokvium teljesítésének módja és értékelése (félévközi teljesítmény aránya a beszámításnál, pontszámok stb.): K A kód jelentése: A = a tantárgy aláírással zárul, amelyben kétfokozatú az értékelés (nem megfelelt, megfelelt). A hallgató legfeljebb az óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás nem szerzhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen. K = a tantárgy kollokviummal zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). Az előadások órászámának legalább 60%-án kötelező a hallgató részvétele, amit jelenléti ívre vezetett aláírásával igazol. Az ennél többet mulasztó hallgató nem kaphat aláírást és nem vizsgázhat. Az előadáshoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), legfeljebb akkora számban, mint a tantárgyi egység kreditpontszáma. Amennyiben az előadáshoz zárthelyi dolgozat(ok) társul(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a kollokviumon is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze. SZ = a tantárgy gyakorlati jeggyel zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). A hallgató legfeljebb a szemináriumi óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás és a gyakorlati jegy nem szerzhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az	

aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen. A szemináriumhoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a beadott szemináriumi dolgozatában is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze.

Kötelező irodalom a tantárgyi egység egészéhez vagy 14 heti tematikus leírásának megfelelő beosztásban:

1. Tájékoztató a követelményekről, a tematikáról, a szakirodalomról, a számonkérés módjáról és az órák menetéről

2–3. Bevezetés a paleográfiába. Az írástörténet alapfogalmai

JAKÓ Zsigmond, Radu MANOLESCU, *A latin írás története*, Bp., Európa, 1987.

MEZEY László, *A latin írás története*, Bp., Tankönyvkiadó, 1964.

Fritz FUNKE, *Könyvismeret*, Bp., Osiris, 2004, 13–74.

ÉRSZEGI Géza, *Paleográfia* (1986) = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk.

HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996, 45–58; *ua.* = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1997², 45–58; *ua.* = *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003³, 61–74.

BESSENYEI József, TÓTH Péter, TRINGLI István *Latin–magyar–német paleográfiai szöveggyűjtemény*, szerk. Horváth Zita, Bölcsész Konzorcium, 2006.

MADAS Edit, *Latin paleográfia az ókortól a XVI. századig* = *Bevezetés az ókortudományba*, I., szerk. HAVAS László, TEGYEY Imre, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1998, 115–128.

KULCSÁR Péter, *A szövegkiadás*, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézete, 2008, 18–20.

4. Kéziratok és irattípusok

Kéziratok katalogizálása, szerk. BERLÁSZ Jenő, CSAPODI Csaba, Bp., Országos Könyvtárügyi Tanács, 1958 (1959!), (Az Országos Könyvtárügyi Tanács kiadványai, 3).

KULCSÁR Péter, *A szövegkiadás*, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézete, 2008, 18–20.

ÉRSZEGI Géza, *Oklevéltan* (1986) = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk.

HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996, 28–44; *ua.* = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1997², 28–44; *ua.* = *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003³, 44–60.

ÉRSZEGI Géza, *Pápai, császári és magánoklevéladás a középkori Európában* = ÉRSZEGI Géza, *Egyház és oklevelek a középkori Európában és Magyarországon: Válogatott tanulmányok*, szerk. THOROCZKAY Gábor, Pécs, Kronosz, 2023, 15–20.

SOLYMOSI Géza, *Oklevéltan* = *A történelem segédtudományai*, szerk. BERTÉNYI Iván, Bp., Osiris, 1998 (A történettudomány kézikönyve, 1), 153–168.

KUBINYI András, *Epigráfia* = *A történelem segédtudományai*, szerk. BERTÉNYI Iván, Bp., Osiris, 1998 (A történettudomány kézikönyve, 1), 126–139.

BOGDÁN István, *Papírológia* = *A történelem segédtudományai*, szerk. BERTÉNYI Iván, Bp., Osiris, 1998 (A történettudomány kézikönyve, 1), 140–152.

5. A középkori kódex. Kodikológia

Fritz FUNKE, *Könyvismeret*, Bp., Osiris, 2004, 75–114.

SARBAK Gábor, *Bevezetés a latin kodikológiába* = *Bevezetés az ókortudományba*, I, szerk. HAVAS László, TEGYEY Imre, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996, 207–222.

SARBAK Gábor, *A magyarországi kódextöredékek kutatása*, Iskolakultúra, 1997/5, 10–16.

MADAS Edit, MONOK István, *A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1730-ig*, Bp., Balassi Kiadó, 1998, 18–25.

BERKOVITS Ilona, *Magyar kódexek a XI–XVI. században*. Bp., 1965.

Kódexek a középkori Magyarországon: Kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban, szerk.

VIZKELETY András, Bp., OSZK, 1985.

6–7. A középkori magyarországi kéziratos kultúra

KOMJÁTHY Miklós, *A magyarországi írásbeliség kialakulása = Régi könyvek és kéziratok*, összáll. PINTÉR Márta, Bp., Népművelési Propaganda Iroda, 1974.

MADAS Edit, MONOK István, *A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1730-ig*, Bp., Balassi Kiadó, 1998, 32–184.:

HORVÁTH Iván, *Ómagyar szöveg emlékek mint textológiai tárgyak*, Bp., OSZK, 2015.

SARBAK GÁBOR, *Könyvkultúra = A középkor évszázadai (1009–1543)*, szerk. FEDELES Tamás,

SARBAK GÁBOR, SÜMEGI József, Pécs, Fény Kft, 2009 (A Pécsi Egyházmegye története, 1), 573–585.

Kódexek a középkori Magyarországon: Kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban, szerk.

VIZKELETY András, Bp., 1985.

8–9. A kora újkori kéziratos kultúra

VARJAS Béla, *Paleográfiai útmutató a 15–17. századi magyar nyelvű kéziratok olvasásához* (1982)

= *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996, 207–221; *ua.* = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk.

HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1997², 207–221; *ua.* = *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003³, 326–340.

BESSENYEI József, HORVÁTH Zita, TÓTH Péter, TRINGLI István, *XVI–XVII. századi latin–magyar–német paleográfiai szöveggyűjtemény*, szerk. HORVÁTH Zita, TÓTH Péter, Bölcsész Konzorcium, 2006.

TÓTH Zsombor, *Kéziratos nyilvánosság a kora újkori magyar nyelvű íráshasználatban: medialitás és kulturális másság*, ItK, 119(2015)/5, 625–650.

10. Kézirat-katalógusok a magyar közgyűjteményekhez

SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, P. VÁSÁRHELYI Judit, *Segédkönyvek és szövegkiadások válogatott bibliográfiája a régi magyar irodalomhoz: IV. Hazai kézirat-katalógusok = Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas, 2003³, 435–436

11. Az új- és legújabb kori irodalmi kéziratok problémái

STOLL Béla, *Szövegkritikai problémák a magyar irodalomban = Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas, 2003³, 154–210, 183–184.

12–13. Kéziratkiadás: alapelvek; segédkönyvek; forráskiadások

KULCSÁR Péter, *A szövegkiadás*, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézete, 2008, 18–20.

A történeti források kiadásának módszertani kérdései, szerk. KENYERES István, Fons, 7(2000)/1.

HORVÁTH Zita, *Editio multiplex – Kora újkori források kiadása = Docere et movere – Bölcsészeti és társadalomtudományi tanulmányok a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar 20 éves jubileumára*, 163–174.

KULCSÁR Péter, *Humanista szövegek kiadásának lehetőségei és módszerei = „Szabad ötletek...” Szőke György tiszteletére barátaitól és tanítványaitól*, szerk. KABDEBÓ Lóránt, RUTTKAY Helga, SZABÓNÉ HUSZÁRIK Mária, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola–Szabó Lőrinc Kutatóhely, [2005], 188–199.

BENE Sándor, BÉKÉS Enikő, *Módszertani ajánlás a Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum új sorozatának (Series Nova) szöveggondozásához*, ItK, 118(2014), 698–713.

Magyar helységnév-azonosító szótár, szerk. LELKES György. Bp., Balassi, 1992.

- TRÓCSÁNYI Zoltán, *A régi magyar nyomtatványok nyelve és helyesírása*, Bp., 1935 (A magyar nyelvtudomány kézikönyve I/10).
- KNIEZSA István, *A magyar helyesírás története a könyvnyomtatás koráig*, Bp., Akadémiai, 1952.
- KNIEZSA István, *A magyar helyesírás története*, Bp., Tankönyvkiadó, 1959.
- SZENTPÉTERY Imre, *A kronológia kézikönyve: A Chronologia és az Oklevéltani naptár összevont, javított és bővített kiadása*, a szerző hagyatékának felhasználásával sajtó alá rend. GAZDA István, kieg. ÉRSZEGI Géza, RAJ Tamás, SZÖGI László, Bp., Könyvértékesítő Vállalat, 1985 (Tudománytár).
- Lexicon Latinitatis medii aevi Hungariae. A magyarországi középkori latinság szótára*, I–VIII, Bp., Akadémiai–Argumentum, 1987–
- Lexicon abbreviaturarum. Wörterbuch lateinischer und italienscher Abkürzungen*, Hg. Adriano CAPPELLI, zweite Auflage, Leipzig, 1928.

14. Összefoglalás, felmerülő kérdések megbeszélése